

HEFELE-DÍJ, 2014

Litkei Tamás

▲ Lakó- és irodaház, Mátyás király utca, Szombathely, 2012

Litkei Tamás építész 1994 óta él Szombathelyen. A Kós Károly Egyesülés egyéni tagja, egykori vándorként immár sokszor maga is mesterként segíti a Vándoriskola munkáját. Szombathely városa 2014-ben a városfejlesztés, a városépítés területén folytatott kiemelkedő munkáját Hefeledíjjal ismerte el. Ebből az alkalomból beszélgetett a díjjal Dénes Eszter és Csóka Balázs.

INTERJÚ LITKEI TAMÁSSAL

Dénes Eszter, Csóka Balázs

► Debreceniként hogyan került az ország másik végére, Szombathelyre?

Barátságból! Budapesten végeztem a Műszaki Egyetemen, majd jelentkeztem a Kós Károly Egyesülés Vándoriskolájába. Vándorlásom során dolgoztam Budapesten, az Axis és a Kvadrum építészirodákban, Salamin Ferenc és Zsigmond László mesterek irányításával. Ebben az időszakban született meg az első lányunk, ezért maradtunk a fővárosban. Majd Kaposvárra mentünk, immár családotul, ahol a Kapostervben, Kampis Miklós és Lőrincz Ferenc mesterek mellett dolgoztam. Innen Kecskemétre vándoroltunk, Farkas Gáborhoz. Itt született meg második lányunk. Végül Keszthelyen, Jankovics Tibor irodájában zártuk vándoreveinket. A Kálmán István és Makovecz Imre köré csoportosuló társaság tagjaiként antropozófiai előadásokra jártunk, egyetem alatt magam is dolgoztam a Makonában mint szerkesztő. Egész baráti társaságunk oda kötött minket, abban azonban biztosak voltunk feleségemmel, hogy nem akarunk Budapesten lakni, de még azt sem tudtuk elképzelni, hogy az agglomerációba költözzünk, és ingázzunk. Szülővárosomba, Debrecenbe sem akartunk hazamenni, mert akkor még úgy gondoltuk, hogy ha az ember igazán önálló, akkor nem veszi igénybe a szülei segítségét. A vándorévek során megtanultuk, hogyan lehet egy idegen városban egyedül megélni, megkapaszkodni – ez nagyon jó iskola volt. Vándorlásaink alatt az egyetemi cimborákkal általában megritkult a kapcsolat, Gácsi Józseffel azonban megmaradt a barátság. Felettem járt az egyetemen, ő is szerkesztőként dolgozott Zsigmond Lászlónak, majd házassága révén Szombathelyre költözött. Így hát mi is követtük őt, teljesen felelőtlenül, barátságból. Igen szoros kapcsolatban volt a két család, ahogy nőttek a gyerekek, együtt kezdtük meg a Waldorf-óvoda szervezését, antropozófiai találkozókot tartottunk. A barátság idővel véget ért, de ez a közösség megmaradt. A 2000-es évek eleje különösen jó időszak volt számunkra. Úgy éreztük, hogy azt a muníciót, amit a mestereinktől kaptunk-tanultunk, egy számunkra idegen közegben is sikerrel

hasznosítottuk. Antropozófus kezdeményezések jöttek létre, egyre több, és egyre komolyabb építészeti kérdésbe tudtunk beleszólni.

► A város hamar befogadta a messziről jött idegent?

Szombathely egy befogadó város. Az 1860-as években hozták ide a Bécs–Fiume-vasútvonalat, ezzel a hadi szállítmányozási útvonal közbűlső állomása lett: itt épült a Monarchia egyik legnagyobb huszár-laktanyája. Ez utóbbinak, és a galíciai pogromok miatt áttelepült zsidó lakosság tökéjének is köszönhetően, fellendült az ipar és a kereskedelem. Húsz év alatt megötszöröződött a lakosság. Sosem éreztem, hogy „gyűtment” lennék, hiszen nem is nagyon beszélhetünk olyanról, hogy „ős szombathelyi”. Az óvoda szervezésével

egyre több embert ismertünk meg, elkezdtünk beleszövödni az itteni létbe. Öt éve éltünk Szombathelyen, amikor már a városfejlesztési bizottság külső szakértője voltam. Nem hiszem, hogy más városban ez megtörténhetett volna. Persze itt is adódhatnak nehézségek: Szombathely nagyon közel van a határhoz, már a hetvenes évektől ki lehetett járni Ausztriába. Egyrészt a mai napig van egy nagyon erős szívóhatás, másrészt pedig kialakult egy olyan kiskereskedő réteg, amely ezt a közelséget erőteljesen kihasználta, és igen hamar meggazdagodott belőle. Az anyagi gyarapodás azonban nem mindenkinél járt együtt műveltségbeli fejlődéssel, így védtelenek maradtak a nyugatról jövő, középszerű, vagy még rosszabb mintákkal szemben. Bár könnyebb volt munkát találni és építeni, mégis, a mai napig nehéz

▲ Szent Márton utca és környezetének fejlesztése, Szombathely, közterület alakítási terv, 2014

▲ Szent Márton utca és környezete, légi felvétel | fotó: Czika László

▲ Waldorf óvoda, Szombathely, 2007

feladat lebeszélni például egy helyi butik-tulajdonost a „mediterrán” családi házról, hiszen ő azt látja odaát. Szinte lehetetlen meggyőzni arról, hogy valamilyen módon kapcsolódni kell a helyi hagyományokhoz.

› **Építészetileg ez egy szűz terep volt? Volt már hagyománya ezen a vidéken az önök által is képviselt organikus formanyelvnek?**

Tulajdonképpen új volt mindez ezen a vidéken. Volt itt egy kialakult, erős tervezőcsapat, a Vasiterv, amely igen erősen rányomta bélyegét a városképre. Ez éppen megérkezésünkkor bomlott kisebb, önálló társaságokra. A szombathelyi származású Gerencsér Juditnak is csak egy-két háza épült fel itt akkoriban, Ekler Dezső is csak a kilencvenes években tért vissza tervezőként szülővárosába. Makovecz Imrének egy családi háza épült a környéken. Ekler Dezső pedig Győrvarra tervezett faluházat. Nem volt jellemző olyan arányban és olyan nagy számban az organikus építészeti, épületek jelenléte, mint máshol az országban. Mondta is nekem az akkori főépítész, hogy nem is lesz...

› **Ennek ellenére elég hamar be tudott kapcsolódni a város építészeti vérkeringésébe.**

Azt, hogy ebben mennyi a személyes tehetség, a szerencse, vagy a társam, Gácsi József személyes kapcsolatteremtő képessége, nem tudom. Úgy alakult, hogy az 1998-as választások előtt minket bíztak meg a helyi Fidesz városfejlesztési koncepciójának kidolgozásával. Az észrevételeink beépültek a programba, a választások győztese pedig felkért minket arra, hogy ezen a koncepción a városfejlesztési bizottságban dolgozzunk tovább.

› **Mi az, ami ebből beért mára?**

A városi színház, a kalandváros, a sportliget megújítása, a strand, a főtér teljes átépítése, a Szentháromság-szobor visszahelyezésével. Ebben az időben Ekler Dezső is aktív volt a városban a polgármester tanácsadó testületének tagjaként. Egy mástól függetlenül tevékenykedtünk, csak néha értek össze „köreink”, mint például a színház előkészítő tanulmánya, vagy a főtér esetében. A különböző koncepciók

által felvázolt irányok bekerültek a közgondolkodásba, és még ma is újra és újra előkerülnek, sokszor már az eredeti forrás jelölése vagy ismerete nélkül. Ez azonban a munkánk eredményességét mutatja.

› **A város értékelte erőfeszítéseit, 2014 őszén Hefeledíjjal tüntette ki.**

A Hefeledíjat a város alapította, építészeti munkásságért adományozható. Hefele a 18. században élt osztrák építőmester volt, őt bízta meg Szily János püspök az újonnan alakult püspöki székhely fontos épületeinek a létrehozásával, így a székesegyház tervezésével és felépítésével. Számomra is nagy meglepetést jelentett, hogy a helyi kamara engem javasolt. Tény, hogy számos beépítési tervet, tanulmánytervet készítettem kollégáimmal a városnak, részt vettem a tervtanácsban, és külső szakértőként a városfejlesztési bizottság munkájában.

› **Sosem voltak főépítészeti ambíciói?**

Szombathely megyei jogú városként komoly, teljes embert kívánó feladat egy főépítész számára, ráadásul – mérete folytán – különböző érdekek ütközési pontja. Számomra mindig is a tervezés volt az elsődleges, ezt pedig főépítészként helyben nem gyakorolhatnám. Az pedig, hogy a környező falvakban sem vállaltam ilyen

feladatot, és nem is jártam utána, talán az én lustaságom. Ezen a vidéken mellest csak a járási központokra jellemző a főépítész jelenlét.

› **Bár ezek szerint főépítészeti hivatalt nem vállalt, urbanisztikai kérdések megoldásában is segíti a várost, éppen úgy, mint konkrét épületek terveinek elkészítésével.**

Az egykori Kálvária úti gyalogsági laktanya helyére az ötvenes években elektronikai üzemet telepítettek, ahol a közelmúltig folyt a gyártás. Most, hogy végre az ipari parkban folytatódik a tevékenység, rehabilitációs akciótervet dolgozunk ki több építészirodával együtt. A város tervei szerint egyetemi campus és egyéb oktatási egységek jönnek létre ezen a területen. Ugyancsak több irodával közösen foglalkoztunk a csónakázó és környezete megújításával. Rengeteg a tennivaló a Belvárosban is: tömbrehabilitáció az időközben elköltözött börtön, és a megszűnt cipőgyár helyén például. Szerencsére ilyen feladatokkal kapcsolatban is igény mutatkozik a város részéről a munkánkra.

› **Az utóbbi évekből milyen, a városhoz kötődő munkáit emelné ki?**

Szombathelyi tevékenységem „legszebb gyömcse” kétségtelenül a már említett Waldorf-óvoda. Külön öröm volt számomra, hogy már

▲ Társasház, Szombathely, Wälder Alajos utca, 2010 | fotó: Stefanics Luca

▲ Waldorf óvoda, Szombathely, 2007

a közösség alakításában is részt vehettem, amelyben egyébként több építész is jelen volt. Házi pályázat során választották ki az én tervemet, amely végül két év alatt épült meg. A másik legkedvesebb munkám a jelenleg is zajló Szent Márton-templomhoz kapcsolódó városrendezési projekt. Szent Márton a katolikus egyház egyik legnépszerűbb szentje. A hagyomány szerint a templom szülőháza helyén épült a 8. század végén, Nagy Károly frank uralkodó parancsára. 2016-ban lesz születésének 1700. évfordulója. Reményeink szerint a rendezvénysorozatra Ferenc pápa elfogadja a köztársasági elnök meghívását. Bár a látogatás pontos dátuma és hivatalos programja még nem ismert, magyarországi látogatásának Szombathely lehet egyik fontos állomása, ahol az egyházmegye híveivel együtt fogja ünnepelni a város védőszentjének jubileumi évfordulóját. Az ehhez kapcsolódó munka egyik része, amellyel Mangliár László építész foglalkozik, Közép-Európa egyik legszebb barokk terének rendezése a székesegyház előtt. Itt viszonylag nagy az átmenő forgalom jelenleg, a teret elfoglalják az autók. Építészeti egységes képet mutat: egyetlen lebombázott épületének helyére pártház épült, amelyet Ekler Dezső tervei nyomán egyetemi épületté alakítottak át. Ezt a területet kell a forgalom alól felszabadítani, és összekötni a világi főterrel, ahol egykor a vásárokat tartották. A munka másik része a Szent Márton-templomot és környezetét érinti. Ez viszonylag messze esik a városközponttól, a Gyöngyös patakon túli terület a századfordulóig önálló település volt. A templom épületét egyik oldalról a régi országút, másik oldalról Magyarország

legrégibbi temetője, valamint a lakótelep és annak kiszolgáló intézményei fogja közre. Ez a legrégebb óta folyamatosan használatban lévő templom Magyarországon. A legenda szerint az előtte álló kút vizéből keresztelte meg édesanyját Szent Márton. A város egyik jellegzetessége volt, hogy a Szentháromság-szobornál állva egyazon vizuális tengelyen helyezkedett el a ferences és a Szent Márton-templom tornya. Ez a tengely a lakótelep építésével szűnt meg, amelynek utolsó háza, talán szándékosan, éppen kitakarja a látványt. Külön érdekesség, hogy mindez állítólag egy Szent György-vonalon helyezkedik el. Szenvednek is tőle a lakótelepen...

› **Megdöbentő volt látni a közvetlenül a templom mellett vezetett négysávos utat, amelyen csupán egy-két autó haladt el ideérkezésünkkor.**

A hatvanas években indult meg a város áttervezése, amelynél egy gyűrűs, sugaras elrendezést alakítottak ki. A csökkentett forgalmú belvárost egy többsávos útrendszer veszi körbe. Ezzel átvágták a valaha meglévő, az optikai tengelyen futó Szent Márton utat, a közlekedés átkerült a négysávos útra. A főtéri piac megszűnt, az újat pedig közvetlenül a lakótelepi házak mögé telepítették, zöldfelület biztosítása helyett. Az újragondolásra jó alkalmat adott a pápa látogatása, aki feltehetően Szent Márton szülőhelyét, majd kútját megtekintve vonul a székesegyházba. Véleményünk szerint Szombathely az elkerülő utak és az új felüljáró megépítésével megérett arra, hogy a hatvanas években meghatározott fő közlekedési irány forgalmát egy reális, élhető mértékre korlátozzuk. Tóthné

Temesi Kinga közlekedéstervező tanácsára az eltolt kereszteződésekben körforgalmak elhelyezését javasoltuk, így a főút összehűkülésével felszabaduló területek zöldfelületté alakíthatók, és visszaadhatók a gyalogosok számára. A körforgalom elhelyezése lehetővé teszi a jelenleg fedett, komor hangulatú aluljáró födémének megnyitását. A hétköznapiakban komoly gondot okoz az említett piac rendezetlensége. A jelenlegi közlekedési rendszerrel a házak földszintjén üzemelő boltok, gyalogosközlekedés híján, sorra tönkremennek. Az új, a kereskedelmi funkciókat is figyelembe vevő gyalogos utat a meglévő fasorokhoz igazítottuk, amelyek mentén haladva ismét biztosított a rálátás a templom tornyára. Az új csomópontok kialakításával lehetőség nyílik a templom előtti tér rendezésére, amelyen jelenleg buszok és autók parkolnak.

› **Ez a terv még döntésre vár?**

A Közgylűlés elfogadta, döntés született a továbbtervezéséről. Most írják ki a tervezésre a közbeszerzési eljárást, amelyen mi is indulunk. Azt már látjuk, hogy a teljes koncepció a pápalátogatásig nem tud megvalósulni, mert a közműhálózat felújítása minimum másfél évet vesz igénybe. Megvalósítható azonban a templom előtti tér rendezése, az Outinor-házak előtti útszakasz és a Fő tér összekötése. Már ez is jelentős változást hozna az eddig egy négysávos úttal elzárt városrész életében. Hosszú távon a terek megújításával és összekapcsolásával ismét teljes lenne az egykor felszabdalt Szent Márton út, a közlekedés átalakításával, a közterületek rendezésével pedig egy élhetőbb városrész alakulhat ki.

INTERVIEW WITH TAMÁS LITKEI

Architect Tamás Litkei moved to Szombathely in 1994. In 2014, the management of the city awarded him with the Hefe Prize for his outstanding work in urban development and construction. One of his pet projects is the ongoing urban planning project related to Saint Martin's Church. Saint Martin is one of the most popular saints of the Catholic church who, legend says, had been born on the very spot where the church was built in 791. Today, this is the oldest church in Europe in continuous use. According to legend, the saint was christened by his mother in the water of the well standing in front of it. The city is preparing to host Pope Francis for the 1700th anniversary of the patron saint's birth in 2016. Believers from all around the country are expected to make the journey to Szombathely and pray together with the Pope. Currently, the church is flanked by a road, the oldest cemetery in Hungary and a residential area which also hosts a homeless shelter.